

ՀԱՅԽՀ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԸՏ
№ 80 ԳՅՈՒՂԱՑՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 80

Վ. ՂԱՐԻԲՅԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԻ ՑԱՆԻՔՆ
= Ո Ւ =
ՆՐԱ ԽՆԱՄՔԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ—1930

12345

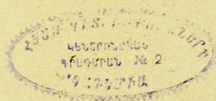
Վ. ՂԱԲԻՐՅԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԻ ՑԱՆԻՆ

= ՈՒ =

ՆՐԱ ԽՆԱՄԻՐ

A I
 42x1

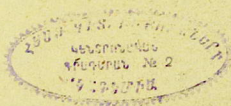
ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ—1930

172871

Վ. ՂԱՐԻՔԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԻ ՑԱՆԻՔՆ
 = ՈՒ =
 ՆՐԱ ԽՆԱՄԻՔԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1930

A I
 4271

ՊԵՏՐԱՏԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱՐԱՆ ՅԵՐԵՎԱՆՈՒՄ

Գրառեպ. № 4060 (բ.) Պատ. № 245 Հրատ. № 1915 Տիր. 5000

ԲԱՄՐԱԿԻ ՑԱՆԲՆ ՈՒ ՆՐԱ ԽՆԱՄՔԸ

Բամբակենին բազմամյա բույս է, և այն լերկրներում, վորտեղ կլիմայական պայմանները նպաստավոր են, նա ապրում է միջանի տալիս:

Բազմամյա բամբակենին տարիների ընթացքում աճելով, նրա ցողունը բարձրանում է 3-ից մինչև 5 մետր. կարող է ապրել յերկար տարիներ և միևնույն ժամանակ բերք տալ:

Կան լերկրներ, վորտեղ բազմամյա բամբակենու մշակության վրա առանձին ուշադրություն են դարձնում: Հենց առաջին տարին նա բերք է տալիս. հետևյալ տարիներում կնգուղ տված ճյուղերը լերկրորդ տարվա սկզբին կըտրում են, վորպեսզի բամբակենին թարմանա: Մեկ հեկտարից ստացվում է 10-ից մինչև 20 ցենտներ հնդավոր բամբակ: Սակայն պետք է ասել, վոր բազմամյա բամբակենու մանոնը (թելիկները) միամյա բամբակենու մանոնի համեմատությամբ վորակով բավական ցածր է:

Մեր կլիմայական պայմաններում բամբակենին մի ամառվա ընթացքում աճում, բերք է

տալիս ու մեռնում եւ Հետեապես, մեզ մոտ
բամբակենին միամյա բույս եւ Հինելով տաք լեր-
կրի բույս, բամբակենին իր աճման համար պա-
հանջում ե 5 — 6 ամիս, և յեթե ալդ ժամանա-
կամիջոցում նուրիսկ թեթե ցրտեր լինեն, նա
շատ քիչ չափով կտուժի, նայած բույսի բարձրու-
թյան:

ԻՆՉՊԻՍԻ ՀՈՂ Ե ՀԱՐԿԱՎՈՐ ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բամբակենին պահանջում ե պարարտ, փա-
փուկ հողեր: Մեր հողերն ընդհանուր առմամբ
ալդ հատկութիւններէց պուրկ են, բացի գրա-
նից մեր հողերը միատեսակ ել չեն: Մեկանում
պատահում են սեահողեր՝ կալալին յենթաշեր-
տերով, ավազահողեր, խճահողեր, կալալին կաղ-
մըվածք ունեցող հողեր, բուզահողեր, աղուտներ
և այլն: Այս բոլոր հողերումն ել բամբակ ցա-
նում են, բացի աղուտներից: Ըստ հողի հատ-
կության ու տեսակի լել բերք ե ստացվում:
Որինակ՝ կալալին ու քարքարոտ հողերում բամ-
բակենին լավ բերք չի տալիս, վարովհետեւ նրա
արմատները դժվարությամբ են թափանցում
հողի մեջ, չեն կարողանում գարգանալ ու տա-
րածվել, հետեապես և լավ մնվել: Մինչդեռ սե,
փափուկ հողերում բամբակենու արմատները,

խորը թափանցելով հողի մեջ, լավ են մնվում,
փարթամանում են, առողջ ճյուղեր տալիս, հե-
տևապես և առատ բերք ե ստացվում:

ՀՈՂԻ ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վերջան ել վոր բամբակենու համար հատ-
կացրած հողը լավ լինի, այնուամենայնիվ նա
պիտի լավ մշակվի: Ամեն մի հող բերք տալիս
ե իր վրա դրած խնամքի և մշակության համա-
պատասխան: Յեթե հողամասը քիչ ե մշակվել
կամ վատ ե մշակվել, նրանից ել քիչ կամ վատ
բերք կստացվի, և ընդհակառակը, յեթե լավ ե
մշակվել, լավ ել բերք կստացվի:

Յուրաքանչյուր բամբակացան լավ պիտի
ճանաչի իր հողը և ծանոթ լինի նրա մշակու-
թյան յեղանակներին, իսկ այդ հնարավոր ե
միայն այն ժամանակ, յերբ բամբակացանն իր
հողը կմշակի ներկա գյուղատնտեսության թե-
լադրած գիտելիքներով ու ցուցմունքներով:

Յեթե հողը սլաքարտացման կարիք ունի,
պետք ե սլաքարտացնել, խորը և լավ վարել,
ցանքաշրջանառություն մտցնել և այլն:

Վ. Ս. Ր. Ը

Բամբակենու ցանքի համար հողի պատ-
րաստելն սկսվում ե վարից, վորը մեծ նշանա-
կություն ունի, մանավանդ այն տեսակետից,

Թե լերբ ե վարած: Բամբակենու համար հողը վարում են աշնանը կամ պարնանը և վարում են վոչ պակաս քան 22 սանտիմետր խորությամբ: Յուրաքանչյուր բամբակացան սլիտի լավ իմանա, վոր բամբակի համար անհրաժեշտ ե հողը վարել աշնանից, չփոցխել և այդ դրությամբ թողնել մինչև գարունը:

Աշնան վարի առավելութունը նախ այն ե, վոր վարած հողն ամբողջ ձմեռվա ընթացքում իր մեջ ծծում ե անձրևների և ձյունի ջրերը, վորոնց շնորհիվ հողը խոնավանում ե և այդ խոնավութունը պահում ե իր մեջ, շուտ չի չորանում: Յերկրորդ՝ ձմռան ցրտերի շնորհիվ հողի կոշտերը փափկում, փշրվում են, լերբորդ՝ վոր աչսպիսի ցելի մեջ յնդած դանադան բույսերի ցողուններն ու արմատները մինչև գարուն փտում են, և հողը դրանից պարարտանում ե, վերջապես աշնան վարից և ձմռան ցրտերից փչանում են հողի մեջ գտնված և ձմեռող մնասատու թրթուրների հարսնյակները, ձվիկները և ձմեռող «չուխ» տիպերը:

Աշնան վարած արտը մինչև բամբակի ցանքը ծածկվում ե մոլախոտերով և այնքան ել փափուկ չի լինում, վոր կարելի լինի ցանքս անել, դրա համար ել աշնանը վարած հողամասը ցանելուց միջանի որ առաջ պետք ե չորս խո-

փանի զուլթանով, իսկ յեթե այդպիսին չկա, ապա արտրով (չուլթով) կրկնավար անել:

Բամբակի ցանքերի համար մեզ մոտ աշնանավար անում են 25—30 տոկոսը միայն: Դա բացատրվում է նրանով, վոր աշնանը մենք ադատ հող չենք ունենում, վորովհետև նրանք պատգված են լինում բամբակենիով, իսկ վերջինի բերք հավաքելը տևում է մինչև նոյեմբերի վերջերը, իսկ այդ ժամանակ հողը ցրտից պնդանում է և վարելն անհնարին դառնում:

Այսպիսով, բամբակենուն հատկապես հողերի մեծ մասը մեզ մոտ վարում են դարնանը, ցանելուց մի 2—3 շաբաթ առաջ: Բամբակացանն ել դարնան վարը շուտ չի սկսում, նախ՝ վորովհետև մինչև ցանելը նրա արտը ծածկվում է մուլխոտերով, և յերկրորդ՝ վոր հողը խոնավ լինելով՝ վարելիս մեծ կոշտեր է տալիս, վորոնց փխրացնելու համար պետք է բավական աշխատանք թափել և վերջապես, վոր ամենագլխավորն է, խոնավ վարած հողը մինչև ցանքսը չորանում և պնդանում է:

ՅԵՐՐ ՅԱՆԵԼ

Մեզ մոտ բամբակը պետք է ցանել ապրիլի 20-ից վոչ շուտ, վորովհետև բամբակի սերմը ծլելու համար պահանջում է վորոշ առաջաթյուն:

Նա ցորենից կամ գարուց զանազանվում են րանով, վոր դրանց սերմերը նույնիսկ ձուռնի տակ ել ծլում են: Յանքը շարունակվում է մինչև մայիսի 15-ը, վորից հետո կատարված ցանքը համարվում է ուշացած և այդպիսի ցանքը պարտացված ուժեղ սևահողերում չի բացվի իր ժամանակին, կցրտահարվի: Ավազալին հողերում միջիչ ուշ ցանած բամբակը բացվում է:

Յանելուց առաջ վարած կամ կրկնահերկ արած հողամասը լավ փոցխում են չերկաթե «զիգ-զագ» փոցխով, իսկ կոշտ հողերը փոցխում են ափսեավոր փոցխով, արտի փոս և բարձր տեղերը բահով հավասարեցնում, վորից հետո հողամասը ցանելու համար արդեն պատրաստ է:

Յանքը կատարում են զանազան ձևի և տեսակի: Մենք այստեղ կանգ կառնենք միայն շաղացանի և շարքացանի վրա:

Շարքացանի դեպքում սերմում են ձեռքով, մի հեկտարի վրա շաղ տալով 110-ից մինչև 125 կգ. սերմ. շաղ տալուց հետո տեղական փայտե փոցխով փոցխում են՝ սերմերը ծածկելու համար: Այնուհետև մարկոսով թմբեր կապում՝ ջրելու համար:

Ջրել պետք է շատ զգուշությամբ. շատ ջուր չպիտի բաց թողնել, վորովհետև շատ բաց թողած ջուրը տեղից կհանի սերմերը և հետը

կտանի, իսկ տեղ-տեղ եւ ցանաժ սերմի վրա հասաւ շերտով հող ու ավաղ կլեցնի, և սերմն ալլես չի ծլի:

3—4 որ անց «քեշը» դալուց հետո տափանցւած են: Տափանեւն անհրաժեշտ ե և կարևոր նշանակութիւն ունի: Նա պիտի կատարի իր ժամանակին, վոչ ուշ և վոչ եւ շուտ:

Տափանեւն Թին նշանակութիւնն ունի, վոր նախ՝ հողի լերեսը փխրացնում ե, վոչնչացնելով ջրելուց առաջացած կեղնն ու դրանով հեշտութիւն մը բամբակի ծլելը և լերկրորդ՝ տափանի իր ծանրութիւն մերմերը մոտեցնում ե հողի խոնավ մասնիկներին, վորոնք շուր ստանալով՝ շուտ են ծլում:

Շաղաքանի դեպքում 3—4 անգամ ավելի սերմ ե դնում, քան շարքացանի դեպքում: Շարքացանի դեպքում սերմերն ընկնելով զանազան խորութեան վրա, միաժամանակ չեն դուրս գալիս, ուստի միտտեսակ չեն զարգանում ու բերք տալիս: մի տեղ խիտ ե լինում իսկ մի ալ տեղ՝ նոսր: այդ դեպքում բերքն ել հավասար չի լինում:

Բացի այդ շաղաքան բամբակի մշակութիւնը պահանջում ե մեծ թիւով բանվորական ձեռքեր, վորովհետեւ մեքենատաղործումն այս դեպքում բացակայում ե:

Իսկ մեզ հայտնի լե, վոր լեթե բամբակի

քաղհանը նույնիսկ մի որ ուշանա, նրա բերքը վորոշ տուկոսով կապկասի:

Ցանքի յերկրորդ ձևը շարքացանն է, վորը և պետք է համարել ամենից լավը:

Շարքացանի դեպքում թմբերը պետք է լինեն ուղիղ և մեկը մյուսից համասար հեռավորության վրա: Թմբերը պիտի կապել (մարկոսել) լարով, այսինքն հողամասի յերկու ծայրամասում ցցեր տնկել, այդ ցցերին կապած թելի ուղղությամբ էլ մարկոսել:

Վերջացնելով առաջին թմբի կապելը, շարունակում են կապել մնացած բոլոր թմբերը:

Մարդերը կարող են լինել զանազան լայնության՝ $1\frac{1}{2}$ -ից մինչև 2 մետր և ավելի, նայած հողի ուժին ու մակերևույթին: Ուժեղ հողամասերում ավելի լայն մարդեր են կապում, նույնն անում են նաև ջրառատ շրջաններում:

Մարկոսելուց հետո բամբակի շարքացան մեքենայով ցանում են: Նայած մարդի լայնությանը՝ ցանում են 3 - 4 և ավելի շարք, վորոնց հեռավորությունը միմյանցից լինում է զանազան, սկսած 40 սանտիմետրից մինչև 80 սանտիմետր: Ուժեղ հողերում շարքերը միմյանցից հեռու լին անում, իսկ ուժասպառ հողերում՝ մոտիկ:

Վորպեսզի սերմը ցանվի ուղիղ շարքերով,

շարքացան մեքենայի կողքին կա մեկ մետր լերկայնութիւն փայտե կամ յերկաթե մարկոյեր (գործիք). շարքացանի աշխատանքի ժամանակ նրա հետ զնալով մարդի մեջ ուղիղ գծեր ետնուած, հետքեր թողնում, վորով և ընթանում ե ձի լծած մեքենան:

Շարքացան մեքենան ունի այն հարմարութիւնը, վոր նրանով կարելի չե ցանել ցանկացած ձևով: խոր, լերես, խիտ կամ նոսր: Մեկ որում, 10 ժամվա ընթացքում, մեկ ձիով և լերկու բանվորով կարելի յե մեկ ու կես հեկտար ցանել:

Շարքացանք կարելի չե անել նաե ձեռքով: Արդեն պատրաստված մարդերի մի ծայրից մյուս ծայրը լար են կապում և այդ լարի ուղղութեամբ 30—40 սանտիմետր իրարից հեռու փոսիկներ բացում և յուրաքանչյուր փոսի մեջ դրում են 6—10 հատ սերմ և ծածկում հողով, վորից հետո ջրում և «քեշը» գալուց հետո տափանում են:

Բամբակի սերմը թե շարքացանով ցանելիս և թե ձեռքով տնկելիս 4 սանտիմետրից ավելի խորութեան չպետք ե լինի: Ցանելուց առաջ սերմը մոխրի հետ խառնած քիչ ջրում պիտի թրջել, վորպեսզի սերմերն իրարից բաժանվեն:

Ձեռքով տնկելիս մեկ հեկտարին զնում ե 15 կիլոգրամից վոչ ավելի, շարքացանի դեպ-

քում (մեքենայով)՝ 50 կիլոգրամմ և շաղաքանի դեպքում՝ մինչև 125 կիլոգրամմ:

Համեմատելով ցանելու վերը նշած յերկու ձևերը՝ պետք է շեշտել, վոր ամենալավ ձևը պետք է համարել շարքացանը, այն ել մեքենայով, նկատի ունենալով համատարած կոլլեկտիվացումը:

Շարքացանի առավելութունն այն է, վոր նա եժանացնում է բամբակի քաղհանը, վորովհետև վերջինը կատարվում է ձեռքի և ձիու մեքենաներով: Շարքացանը բամբակենու բոլոր բույսերի համար հավասար պայմաններ է ստեղծում. նրանք հավասար աճում են և հավասար ել սնունդ ու լույս ստանում:

Շարքացանըը բիշ սերմ է պահանջում, դրա շնորհիվ ել հեշտանում է նաև բամբակենու խնամքը, բժշկելը և հավաքելը:

Շարքացանըը և շաղաքանըը կարելի յե կատարել և «արատով», այսինքն՝ ցանելուց 10—12 որ առաջ վարած հողամասը ջրում են, «քեշը» գալուց հետո 4 խոփանի գուլթանով կամ արորով կրկնահերկ անում, տափանում և սոռանց թմբեր կապելու՝ շարքացանով ցանում սերմը: Այդ դեպքում սերմը պիտի մի որ առաջ թրջել, վորպեսզի միբիշ ծլի: «Արատը» լինում է ձմեռային և գարնանային:

Բամբակի ալժմյան դործադրվող շարքացան մեքենան սերմը ցանում եւ անընդհատ, դործադրելով 10—15 անգամ ավելի սերմ, քան հարկավոր եւ Բուսած ավելորդ ծիւերը պետք ե հետացնել եւ շարքերի մեջ պահել այնքան քանակութեամբ բույս, վորքան լանդրաժելու եւ Դակոչվում ե նոսրացում— սեհրակացում:

Հենց վոր հողի տակից դուրս են գալիս տաջին ծիւերը ե սկսում են բարձրանալ, այսինքն ցանելուց մոտավորապես 20—25 որ հետո, լերբ բամբակենին բարձրանում ե հասնում ե մինչե 15 սանտիմետրի, ալդ ժամանակ առաջին քաղհանի հետ միասին կատարում են նաե առաջին նոսրացումը:

Նոսրացումը կատարում են, վորպեսզի բամբակենու բույսերը մեկը մյուսին չխանդարեն, ավելորդ սավեր չանեն ե ընդհանրապես միահալասար պայմաններում աճեն, այսինքն՝ քիչ թե շատ հալասար չափով լույս, ոդ, սննդանյութ, ջուր ե այլն ստանան: Բամբակենին նոսրացնում են յերկու անգամ՝ քաղհանի հետ միասին:

Յերկրորդ նոսրացումից հետո շարքում մնում ե այնքան բույս, վորքան պահանջվում ե: Ընդհանրապես, բույսը բույսից պիտի լինի 30 - 40 սանտիմետր հեռավորութեան վրա ե ամեն մի բնում յերկու բույս:

Քաղհանը բամբակենու մշակութիան ամենակարևոր և անհրաժեշտ աշխատանքներից մեկն է։ Յեթե ժամանակին արտը չքաղհանվի, մոլախոտերը, վոբոնք ավելի շուտ են զարգանում քան բամբակենին, կխեղդեն վերջինին։ Այդպատճառով ել անհրաժեշտ է վոնչացնել մոլախոտերը և արտը միշտ մաքուր պահել։

Քաղհանելով փխրացվում է հողի յերեսը, փխրացվում է նաև կեղևը։ Բամբակենու քաղհանը և փխրացումը կատարվում են միաժամանակ, կատարվում են ձեռքի կամ ձիու կուլտիվատորով՝ շարքերի մեջ, բույսերի արանքներում ձեռքով՝ հողաւրագի միջոցով։

Հողաւրագով աշխատելիս պիտի շատ զգուշ լինել, վորպեսզի արմատները չկտրատվեն։

Ինչպես վերն ասվեց, առաջին քաղհանը կատարվում է առաջին նոսրացման հետ միաժամանակ՝ ցանքից մոտավորապես 20—25 ուր հետո։

Յերկրորդ քաղհանը կատարվում է նույնպես յերկրորդ նոսրացման հետ, յերբ հողն սկսում է ծածկվել մոլախոտերով, կամ առաջին քաղհանից հետո առաջին անգամ է ջրվում, չհաշված ցանքի ջուրը։

Պա կատարում են մոտավորապես հունիսի վերջերին։ Յերկրորդ քաղհանը և փխրացումը կատարվում է հուլիսի 20—25-ին, և յեթե չոր-

բորդ քաղհանի կարիք ե գղացվում, ապա այդ ել կատարվում ե ոգոստոսի սկզբներին։

Բամբակացանը լավ պիտի իմանա, վոր ամեն մի ջրելուց հետո հողը նորից կեղև ե բռնում, ամելի յի պնդանում, և մոլախոտերը նորից դարդանում են ամելի սեփեղ թափով։ Այդ բոլորից տղատվելու համար յուրաքանչյուր անգամ ջրելուց հետո արտը պիտի քաղհանել և փխրացնել և վոչ թե քաղհանել ու փխրացնել և հետո միայն ջրել, ինչպես անում են մեր գյուղացիները։

Համենայն դեպս, բամբակենու արտը միայն այն ժամանակ կարելի յի լավ խնամված համարել, յերբ քաղհանը կատարված ե իր ժամանակին և կանոնավոր ձևով։ Բամբակենու արտում բացի բամբակից սւրիշ վոչ մի բույս չպետք ե լինի, և հողն ել պիտի լինի փափուկ ու փուխր։ Բամբակենու համար վորքան մեծ նշանակութուն ունի նոսրացումը, քաղհանն ու փխրացումը, նույնքան մեծ նշանակութուն ունի նաև ջրելը։

Մեզ մոտ բամբակենին իր զարդացման համար պահանջում ե ջուր, իսկ կան յերկրներ, վորտեղ բամբակը չեն ջրում, նա անում ե «գեմի»։

Մեր բամբակադործական շրջանների հողերը լինելով տարբեր հատկության, ջրի նկատմամբ

եւ տարրեր պահանջներ ունենւ. Այն հողերում,
վորոնց ստորերկրյա ջրերը մօտ են հողի վե-
րին շերտերին, ջրվում են 1—2 անգամ, իսկ
այն հողերը, վորոնց ստորերկրյա ջրերը
խորն են գտնվում, ջրվում են 3—4 անգամ և
ավելի:

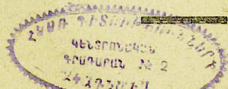
Ընդհանրապէս բամբակենին շատ ջուր չի
սիրում: Ամեն մի ջրելիս ավելանում ենքա գար-
գացման ջրջանը, հետևաբար ուշ ե հասնում և
ընդհակառակը, յերբ բամբակենին քիչ են ջրում,
նրա գլխավոր արմատը ջրի պակասութուն դգա-
լով՝ սկսում ե ավելի խորը թափանցել հողի մեջ:

Այս դեպքում ջրի կարիքն ստիպում ե բույ-
սին լերկարացնել և ուժեղացնել իր գլխավոր
արմատը, իսկ ուժեղ արմատ ունեցող բույսերը
լավ բերք են տալիս:

Ցանկիւոց 2 ամիս հետո բամբակենին սկսում
ե ծաղկել, իսկ ծաղկելուց $2\frac{1}{2}$ —3 ամիս հետո
սկսում են աստիճանաբար բացվել հասած կըն-
գուղները:

Մեկ հեկտարից ստացվում ե 6—15 ցենտ-
ներ հնդավոր բամբակ: Կան տեղեր, վորտեղ
ավելի բերք ե ստացվում:

Բերքը հավաքում են 3 անգամ, և բերք-
հավաքը տևում ե մինչև նոյեմբերի վերջը:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0039208

(044)

ԳԻՆԸ 3 ԿՈՊ. ՄԱՍ. (1/2 մասնակ)

A $\frac{I}{4271}$

В. Гарибян

Посев хлопчатника и уход за ним

Госиздат ССР Армении
Эривань—1930